

„ОТАМАН ІГОР“

(поема:)

I.

Мужно, сміло, та відважно
Вперед поступаймо,
Як смерть ввічі заглядає,
Пісню їй співаймо.

Горе тим всім, що знущались
Над нами доволі!
Що молитись не давали,
У тяжкій неволі.

Чуєте, кати прокляті?
Надходить хвилина!
Незадовго. вибе вам вже
Остання година!

Про життя наше рішають
В долонях кинджали
Не однії голови вже
В море поспадали.

Чи на морю серед бурі —
Чи десь в диких полях,
З кинджалами сміло йдемо,
Відважно до бою.

Як вже жити — жить на волі,
Світу уживати;
А не у варвар в неволі,
В кайданах конати.

Мужно, сміло, та відважно
Вперед поступаймо,
Мужно, сміло, та відважно,
Ворогів рубаймо.

Як вже нам прийдеться вмерти —
Відважно вмираймо,
Та у вічі, на глум смерти,
Пісню їй співаймо.

— — — — —

На однім острові з Волги
Козаки сиділи,
Ждучи добичі своєї,
На Волгу гляділи.

Чи не вирене з-поміж хвиль
Корабель купецький,
Менше чий він — чи московський,
Перський, чи турецький.

Вчас стійки повідомляють
Отамана свого,
Цей дасть приказ! В сей час сповнять!
Нещадать нікого.

Деколи аж в Сибір їздять,
Деколи до Криму,
Та справляють там криваву
Ворогам гостину.

Ах, як дуже люблять бенкет
Частенько справляти
Та з кинджалом серед бурі,
По хвилях гуляти.

Або, на конях весело
Козаки гарцюють,
Мов би буря — серед моря,
По степах танцюють.

Не привикли до спокою
Щоб мовчки сидіти,
Звикли тільки, щоби смерти
У вічі глядіти.

Їх життя, майже що днини
Значене є кровю
В хвилях Волги, а з хвилями,
По широкім морю.

Вчора мали день кривавий,
Волга червоніла
Від крові варвар проклятих,
Грізно лиш шуміла.

По кривавій цій забаві
Добичу забрали,
Музулманів без паспортів
К'чортам всіх послали,

По вчорашньому бенкеті
Тут відпочивають,
А як добичу побачать,
Гідно привитають.

ні отаман дозволив
Щоб відпочивали,
Лиш стійки назначенії
Службу виповняли.

З них — одні пісні співали,
Другі майстрували
При човнах; декотрі знова,
Он-там в карти грали.

Часто, мовби все до такту
Голосно сміялись,
З кухаря, що звався Ваня,
Всі там набивались.

„Ваня — що ж на це ти скажеж?“
З них один озвався;
І що сили, на все горло,
Він зареготався.

„Доки думаєш ту кашу
В саганах варити?
Хто ж за тебе у Сибірі
Варвар буде бити?!“

Якби ворога вперед ми
Сильно привязали,
Та куда й ще різать має,
Йому показали,

Може б різав?... Та хто знає?..
От братця відвага!“
І що сили реготалась
Козаків ватага.

„А бодай вам раз заткало!“
Ваня відіззався,
І при каші в сагані там,
Дальше він порався.

Довго козаки співали,
Інші в карти грали,
Або от-так для гумору,
Ваню натягали.

II.

Отаман де? Чом він з ними
Разом не співає?

Чом сумний лише блукає,
Та їх оминає?

Чом ніколи разом з ними
Не пе, не гуляє?
Дівчат, танці, вино, співи,
Чом він уникає?...

Хто ж з них смів би отамана
Про журбу питати?
Козаки, мовчки лиш мають
Прикази сповняти!

Над рікою водопаду
При бурхливім шумі,
Ігор сидячи дивився,
У тяжкій задумі.

Часто любить над рікою
В самоті сидіти,
Та в задумі на її хвилі,
Любо все глядіти.

Хоч спокійний вигляд мав він,
В нім душа шаліла,
Та тяжкі надлюдські болі,
Мовчала... терпіла...

Так любив — колись цей світ він
В нім людей та Бога...
Нині — Ігоря імя є,
Для людей тривога.

Ігор вірив в справедливість
Бо його так вчили...
Чом ці люди, що так вчили,
Цього не робили?!

Довго вірив в світі людям —
І був терпеливий,
Доки думав, що десь в небі,
Є Бог справедливий.

Як побачив, що лиш злидні
На світі панують
І для свого хисна тільки,
Душі людські трують.

Він, зненавидів людей всіх,
Та їх в Бога віру,
Бачив, як самі кидають,
У душі зневіру.

Люди! Люди! Пощо плакать
Як ті нападають,
Та шаблями, де попаде,
В кусні вас рубають!...

Слухав довго Волги шуму —
Хвилі якби грали,
Та скоренько щораз далше,
Від нього втікали.

Ігор мов збудивсь з задуми —
Йще сидів хвилину,
І з-над берега поволі,
Він зійшов в долину.

Через цю просту рівнину
Ігор йшов до хати.
Нині шум, його цей мучив,
Де ж міг відпочати?..

III.

До кімнати отамана
Стукіт в двері чути:
Хто би інший, як не стійки,
Там посмів би бути?!

„Прошу!.. Прошу!..“ двері скрипили —
І в кімнаті стали
Двох людей з його табору,
Та мовчки стояли.

„Що ж нового любі хлопці?“
Отаман озвався!

Перший станув, вперед нього,
Різко відізався!

„Пане Ти наш Отамане!
З півночі вертає,
Волгою там, корабель чийсь,
Тутки доїжджає.

Вже є близько водопаду“
Дав знак замовчати.
„Прошу вийти, та готові,
На мене чекати!“

Отамана попращали,
Скоро повертали,
Щоб приказ цей свого пана,
Козакам сказали.

Взяв пістолі, шаблю в руки,
Скоро він спішився,
І за хвилю з козаками,
У човні спинився.

У човнах, на хвилях Волги
Козаки стояли,
Та московський, корабель цей,
Сміло зупиняли.

Полетіли на них стріли —
Не хотівсь піддати!
Що ж він тутки, сам лиш з ними
Хоче воювати?

„Сором братця! Ворогам смерть!“
Хвилі зашуміли,
Та посипались довкруги
В корабель вже стріли.

Вже вдираються на нього
І ножі виймають,
Безпощадно, хто попаде,
Козаки рубають.

В корабель, чимраз то більше
Ця товпа вдиралась,
У розбурханії хвилі,
Кров червона лялалась.

Втихли стріли, козаки вже
Корабель заняли,
І по ньому мов скажені,
З ножами гуляли.

Ігор крикнув: „Досить хлопці —
Більше не рубати!
Корабель перешукати,
Цих людей звязати!“

В цій хвилині, його приказ
Козаки сповнили,
Як казав, пан отаман їх,
Так вони робили.

Якже здивувались дуже,
Як вже подивились
Що немає тутки скарбів,
Даром лише бились.

Отаман застановився —
Щось не ясне було?..
Бо пощо їх, десь з Казаня,
Аж туди тягнуло?.

Опір чом вони ставляли?
Чого боронили?
Та за чим цікаво тутки,
Аж з Казаня плили?..

„В сей час всіх перешукати!“
Вмент вони сповнили: —
І всі речі що забрали,
Перед ним зложили.

Межи речами лежала
Старанно завита,
У пергаміні коверта,
Печатками збита.

В сей час взяв коверту в руки,
Печатки оглянув,
Підійшов до командира,
Коло нього станув.

„Можу знати, де так їхав,
В нинішній виправі
Пан командир? Як далеко?
Та в якій же справі?..“

„Ти дозволь лиш отамане,
Хай мене розв'яже
Та голота! То за мене,
Гостра шабля скаже.

Де я їду! Не будь думний
Зі себе самого!..
Що ж за штука, що вязало
Десятьох одного?!“

В Ігоря немов грім вдарив!
Він то має чути
Що боїться його шаблі?!
Він вожд має бути?!

Той сам Ігор, від котрих слів
Вороги тремтіли,
Має слухати обиди
Що аж так боліли?!

Всякі болі він зносив вже,
Щоб на світі жити,
Лиш обиди, він не знесе —
Мусить кровю змити!

Дав приказ, щоб командира
В сей час розв'язали,
І однакові дві шаблі,
В руки їм подали.

Командир на нього глянув —
Легко усміхнувся;
З цього видко, що до шаблі
Мистцем добрим чувся.

Мусіли приказ сповнити,
Отаман їм каже!
А як треба, в море скочуть,
Як він їм прикаже!

Командира розв'язали —
Та шаблі подали;
Чемно оба привитались,
Протів себе стали.

Брязкнули обі шаблюки —
Та немов сказали
Де вони є, та з ким тутки,
Будуть діло мали.

Сильно оба натирали,
Шаблі брязкотіли,
А від ударів шабелъ їх,
Іскри аж летіли.

Чимраз більше — та сильніше
Оба натирали,
Та все тільки, в шаблі свої,
Що сили рубали.

Ігор зрозумів тепер вже
З ким до діла має,
І уважно командира,
Ближче припускає.

Командир є певний себе,
Він вперед поступив,
Ігоря у ліву руку,
Шаблею зранив.

Ігов мов би лев у пущі,
Всі вже сили зібрав,
І в противника завзято,
Вже сміло натирав.

Їх шаблі, лише свистали,
Командир хитнувся —
Зброчений цілий у крові,
Вділ перевернувся.

„Славно! Славно! Отамане!“
Козаки кричали,
Удари о командира,
Пильно оглядали.

Ігор прочитав листа їх
Що знайшли між ними:
„Он-що?... Гувернер нас хоче,
Мати всіх живими?!”

Браття зрада! Хочуть з ханом
Підступом нас взяти!
Та що більше — захотіли
Нас живими мати!“

„Ворогам смерть! Ворогам смерть!“,
Голосно кричали,
Що пімстять цю, їхню зраду,
Тутки присягали.

Корабель з увязненими
В злості підпалили,
А самі, на своїх човнах,
На остров поплили.

IV.

У Казаню, у палаті,
При столі сидів,
Царський гувернер при актах,
Та на них глядів.

З крісла встав, і по кімнаті
Помаленьку ходив,
Попід носом, сам до себе,
Тихенько говорив.

„Вже побачите хто я є —
Та як бунтуватись...
І чи будете на стричку
Ви також сміятись?!...

От голота!... Скатіна та!...
Буде бунтувати
Тут людей, та йще купців,
Човни нападати!...

Як лиш поміч я дістану
Від тамтого хана,
Я живого, мушу мати,
Цього отамана!...

Щоб лиш командир вернув мій
Чим скоріш із Криму,
От тоді я, скатіно вам,
Справлю всім гостину!...

Не конечно потребу
Помочі аж хана,
Я без помочі потраплю
Зловить отамана...

Не о нього тутки ходить!...
При столі він станув...
І довкруги, поза себе,
Гувернер поглянув.

„Як мені, цей плян удасться,
Лиш щоб силу мати —
То в цілій Москві вкортці,
Буду панувати!

З ханом ми загарбаємо
Гарну Україну,
А в той час, як відповідну,
Я вже створю силу.

Сягну по корону царську...
І тяжко тут зітхнув.
Та тугу цю невимовну,
Болючо почув.

Змучився тими думками,
При столі усів,
На розложенії акта,
Довго там глядів.

Встав знова із цього крісла,
До вікна зближився,
Гроздуючи пляни,
На Казань дивився.

Що ж мені за шана тутки
Все підвладним бути?
Завтра можу над собою
Царські кнути чути.

Лиш до цього вже не прийде,
Силою я змушу
Щоб мені дали корону,
Ворогів всіх здушу!

Здушу всіх їх до одного,
І сліду не стане!
Здушу всіх, хто лиш ворожо,
На царя погляне!

Чом царем Москви цілої
Я не можу бути?
Чом не мають, другі люди,
Моїх кнутів чути!

Щоб дістати лиш корону,
То вже буде сила,
Зі страху в той час Москва вся,
Буде мя любила.

Зроблю лад я у державі,
Рай буде у Москві,
Лиш корона царя Москви,
Щоб дісталася мені.

Не оставлю я по собі
Сина на цім троні,
Зарочку зате єдину
Лишу у короні.

Чи ж історія не знає
Що жінки рядили?
Та від ворогів державу,
Гідно боронили?!

Думаю, що моя Зара
Зможе царювати,
Як їй батько, царством Москви,
Мудро кермувати.

Буду старатись, що пляни
Мусяться удати!
Мушу бути царем Москви,
І там панувати!"

Цей ночі, пан Гувернер
Аж не міг він спати,
Бо йому царя корона,
Сталася являти.

Бачив він себе на троні,
В золотій короні,
Та бояр перед собою,
В низькому поклоні,

У душі лиш усміхався,
В з'явах любувався,
І на ліжку як в гарячці,
Він перевертався.

V.

Як Гувернер у палаті
Так пляни укладав,
В човнах Ігор з козаками,
Під місто допливав.

Гарний був весняний вечір,
Сонце вже лягало,
Лиш проміння золотії,
Йще в хвилях купало.

Хвилі чорнії котились,
Дальше утікали,
Та посліднії проміння,
Сонця колихали.

В човнах своїх, по цих хвилях,
Вперед посувались
Козаки, під мури міста,
Тихенько зближались.

Висіли на побережі,
В кущах посідали,
Доки добре не стемнілось,
Там вони чекали.

Вже давно сховалось сонце,
І сірий морок впав,
З нього місяць блідолицій,
Цікаво заглядав.

Та немов хотів дізнатись
Чом скриті сиділи?
Чом довкруги поза себе,
Все вони гляділи?

З місць повстали, та до себе
Козаки зближились,
І на місто у темряві,
Хвилю йще дивились.

Ігор щось показував їм,
І всім щось поясняв,
Козакам йще на останку,
Тихенько так сказав:

„Прошу тільки памятати —
Щоб жінок не бити
Ні дітей, салдатів усіх,
В крові утопити.

Ігор дав знак — ті скоренько
Місто окружили,
І в один час, зі сторін всіх,
Разом підпалили.

Крик страшний говстав за хвилю —
Люди там кричали,
І з домів, що вже горіли,
Вікнами втікали.

В тім часі вже, козаки всі,
Місто рабували,
Хто лише попав їм в руки,
Всіх вони рубали.

Люди зі страху не знали
Що робити мали,
Ті на ніщо не зважали,
Хто попав рубали.

Все тріщало, в діл летіло,
Дим в гору вносився,
Чим раз більше, та страшніше,
Там вогонь ширився.

Цілий дім вже Гувернера
Полумінь охопив,
Ігор в нього, як шалений
З шаблею йще вскочив.

Він пішов, щоб гувернера
Укоронувати,
На царя — імператора
Та уклін віддати.

Довго там не забавлявся,
Скоро попращався,
За хвилину вже на сходах,
Ігор показався.

Тільки вискочив на сходи,
Дім ввогні розпався!
Як живий йще в домі був хто,
З світом попращався.

Ігор з сходів скоро з скочив,
В місто повернувся
Та на вигляд цього пекла,
Аж з самий з жажнувся

В ночі небо від полумя
Як кров червоніло,
Чимраз більше, та грізнійше,
Місто все горіло.

Ігор знак дав своїм людям
Щоб вже повертали,
Та в сей час із цього пекла
Скоро відпливали.

На руках мав панну Зару,
На неї дивився,
І на впростець вулицями,
До човнів спішився.

Зара лиш в нічній сорочці,
Впів була зомліла,
Тремтячи, вона спокійно
В Ігоря гляділа.

Про ніщо вона не знала
Що це все значило?
Хто ці люди? Та властиво,
О що їм ходило.

Де тепер вночі ведуть її?
Чом її забрали?...
Чом батьки, цим людям тутки,
Зару свою дали?

Видавалось, що їй Харон
Через Стикс везе,
В підземелля, до Тартару,
Де їй кара жде.

Лиш за що, боги над нею
Маються знущати?
І завіщо у Тартарі
Будуть їй карати?..

Думала так про підземля,
Сталася страхати,
Лиш вона була зомліла,
Не могла кричати.

— — — — —

Дуже скоро, в своїх човнах
Козаки вертали,
Та що добре все пішло їм,
Радісно співали.

Ігор споглядав на хвилі —
Місяць в них купався;
І немов до Зарочки він,
Нишком підкрадався.

У човні ввигіднім місци,
Він Зару положив,
І плащем її старанно,
Від холоду закрив.

Дніло вже, зближався ранок,
На сході світало,
Як товариство з виправи,
У човнах вертало.

VI.

В другий день коло полудня
Зара пробудилась,
Де вона є? Що тут робить?
По хаті дивилась.

Щось пригадує, немов би —
Крик?.. Вогонь?.. Злі духи?..
Що їй везли до Тартару
На тяжкій муки.

Ні?.. Мабуть це її снилось?
Може їй ще сниться?..
Думаючи, що це сталося,
В думках стала битися.

Може, її духи дали
Як вона заснула
Щоб напилась води з Лети,
І все запімнула?

Але ні... це не є Тартар?
Зара в ліжку лежить!
Бачить добре цю кімнату..
А може тільки снить?...

І діткнулась легко ліжка;
Йще раз дотикала —
Та сама, собі тепер вже,
Мов не довіряла.

Може це Елізіум є?..
Про ніщо не знала..
Де знаходиться цікава,
Скоро з ліжка встала.

Тихо підійшла на пальцях
Від ліжка до вікна,
З захопленням в чудовий край,
Дивилася вона.

За домом був прекрасний сад,
Потятий стежками,
У саді багато пташків,
Межи яблунями.

Як у раю, так чудово,
Там пташки співали,
І веселії по вишнях,
Радісно скакали.

Над вишнями гук вносився,
Бджоли там бреніли,
По нектар в цвітучі вишні,
Охочо летіли.

Їм до такту жваві пташки,
Любо цвірінькали,
І по гілочках цілий час,
Скоренько скакали.

За садом ген у долині
Рівнина видніла,
І ця плита рівненька,
Гарно зеленіла.

Мов уквітчана цвітками,
Гарно виглядала,
Лиш що через середину,
Чорну смугу мала.

Там ріка через рівнину
Помаленьку плила,
Мов навмисне на дві частини
Плиту поділила.

До ріки жаль цієї вчула —
Чом їх розлучила?
Чом вона, якраз саме тут,
Пощо тутки плила?..

Про такий край у книжках лиш
Деколи читала,
Нині край, далеко краший
Зара оглядала.

В цій хвилині все хотілось
Йй пооглядати,
Пригорнути світ гарненький,
Та поцілувати.

У душі вона глибоко
Цю красу відчула,
Ах, як чулабись шаслива,
Пташкою щоб була...

Разом з ними полетіла б
Між вишні у цвіті,
Звідтам було б, її ближче,
До Бога глядіти.

Йще раненько до сходу сонця
Трелі виливала б,
Що дня там, межі цвітками,
Все Богу співала б.

В той час, як Зара в думках так,
З пташками літала,
І коли з вишень цвітучих,
В небо заглядала,

До кімнати не помітно
Увійшла легенько,
Молода, гарненька жінка,
І встала тихенько.

Мов би знала, що по цвітах
Зарочка літала,
І думками, аж по небі
Господа шукала,

І тому, лише цікаво
З боку поглядала,
Та тихенько у кімнаті,
Довший час мовчала.

Зара хвилю йще літала
Від вікна між цвіти;
Мусіла однак з цих цвітів,
В хату прилетіти.

Глянула тепер на себе —
Та аж закричала!..
Таж вона йще, при вікні тут.
В сорочці стояла.

В сей час скоро відвернулась,
Вся почервоніла..
У кімнаті, якась жінка
На неї гляділа.

Жінка чемно уклонилась,
Її приглядалась,
І до Зарочки весело,
Любо усміхалась.

„Я прийшла кохана пані,
Щоби поспитати —
Що погати на снідання?
Та паню убрати.“

„Хто ти є?“ Зара питалась:
„Я є, жінка Вані,
Жінка кухаря: прийшла тут,
До услуги пані“.

„Як зовешся?... Звідкіля ти?...
Зара дивувалась;
„Я є Пріська з України.“
Чемно відізвувалась.

„Мою рідню до Сибіру
Москалі забрали,
Батька, неньку, та братів трьох,
Там замордували.

З Москви, навіть зі Сибіру
Часто наїжджають
Салдати, наш край плюндрують,
Людей убивають.

На їх місця салдатів лиш
Тільки насилають,
Та з Москви нї України,
Своїх осідляють“.

І на спомин, в очах Пріськи
Густі сльози стали,
Та в очах немов брилянти,
Сльози ті блищали.

„Лиш пощо, до панночки я
Про це говорила?
І йше більше, панночку цим,
Тутки засмутила“.

Пріська щось зачала інше
Зарі говорити;
Старалася, щоби Зару
Чимсь розвеселити.

Зара в цій однок розмові
Вже щось помічала,
Тремтячи, скореньку Пріську
Так дальше питала.

„Що знаходжуся я тутки,
Хто це Прісці казав?
Хто тебе кохана Прісько,
Тут до мене прислав?“

„Отаман мене просив наші,
Щоб це я зробила
Що лише пані прикажуть,
Чемно я сповнила.

Сам, пішов до козаків він
Прикази їм дати,
Чого мають, щоби знали,
Нині пильнувати“.

Жінка Вані все цікаво
Зарі приглядалась,
Помагала їй вбираться,
Любо усміхалась.

Старалась розвеселити
Панночку гарненьку,
Та старанно їй вбирала,
У сукню синеньку.

Щось тепер, доперва трохи
Мов би зрозуміла...
Чи з страху? Чи лиш зі встиду,
Зара червоніла?

В чула страх, разом зі встидом,
Що ж могла почати?
Що ж допоможе, як самітна,
Тут буде кричати?

VII.

„Що? Вже нині Ігорі мій
Ти знов відіжджаєш?
І знова, сумну свою тут
Зару залишаєш?“

Чи ж не жаль, тобі коханий
Що не сплю ночами,
Лиш коли, відідеши тільки
В човнах з козаками?

Я над берегом ночами
Жду все там на тебе,
Занім мій, коханий Ігор
Вернеться до мене.

Та чи вернешь?.. Все непевно
Мушу я страхатись...

Я за Тебе, довгі ночі,
Мушу все боятись.

Доки ж Ігорі коханий
Маю все я ждати?
Та непевна, чи повернеш,
Тут Тебе чекати?

Нині, о ні мій коханий
Зари не покинеш!..
І коли, мене кохаш,
Нині не поїдеш!

Цей ночі, Ти мені снівсь,
Щось був десь на морю
Серед бурі, в дикім бою,
Та зброчений кровю.

Я збудилась — немогла щось
Більше вже заснути..
До тепер я йще не можу
Цього сну забути..."

І дві чисті, грубі сльози,
В очах Зарі стали,
І по гарнім її личку,
До долу спадали.

Мовчки Ігор близько Зари,
Сумний, тихо сидів,
І болючо він на сльози,
Тії чисті глядів.

„Не смутися моя Заро,
Не бійся про мене..
Я щасливо, скоро вернусь
Любенька до Тебе.

Хто ж вірив би снам улудним
Що сняться що ночі,
Та страхіття насувають,
Перед наші очі.

Я Тебе вже, за хвилину
Мушу попрощати,
Бо від музулманів завтра,
Можем всі сконати.

Я дістав, таємні вісті,
Що велика сила
Музулманів збирається,
Щоб нас тут зловила.

Можу — скажи? Я безділено
Тут на смерть чекати?..
І людей цих, що є вірні
Під мечі послати?

Заро — хочеш, щоб ці люди
Завтра всі сконали?
І на другім світі мої
Кости проклинали?!

„Ігоре, ходімо звідсіль?
Пощо нам боятись?..
Пощо маєм, що дня тільки,
Про життя страхатись.

Може, найдемо йще місце
Щоб спокійно жити.
Де спокійно, світ, та Бога,
Будемо любити...”

„Нині — як є смерть над нами,
Маю я ховатись?
І людей — що все є вірні,
Маю відрікатись?...”

О ні, за ніщо на світі
Я не зроблю цього!
Нині йще там музулманів,
Витну до одного!

Всіх заскочу генадійно
В порті з козаками,
Витнемо там музулманів,
Іх таки шаблями!

В той час вернусь, вже спокійний,
Зарочко до Тебе,
Будь весела, не смутися,
Не журись про мене.

Будь відважна моя Заро,
За мене не бійся!
Покажи що не боїшся —
Зарочко засмійся?..

Взяв її в свої обійми —
Що ж казати мала?
Зара Ігоря лиш ніжно
В уста цілувала...

Ігор вчув з над Волги сигнал,
Й ще раз подивився
Він на Зару, та за хвилю,
У човні спинився.

Ігор чув тепер ті сльози,
Що з очей їй пили;
Мов йому у серце пили,
І кров там палили...

Козаки в човнах як стріли
Волгою летіли,
А за ними — чорні хвилі,
Тільки все шуміли.

— — — — —

Ніч минула .. друга... третя...
Ігор не вертає.
Там над берегом все Зара,
З Пріською чекає.

Нині, перед сходом сонця
Вже обі стояли,
І з-над берега, на Волгу,
Сумно споглядали.

Вже доглянули... мов точка —
Ген-ген колисалась...
Та ця точка, щораз більша,
Мов би розливалась.

З точки, вже повстала пляма —
Їй бік видлужався —
Ах, та це пливе човен там,
До них наближався...

І до берега за хвилю
Судно причалило,
Козаків в судні кількох лиш,
На остров приплило.

Всі облиті були кровю,
Як би в ній купались;
Висіли мовчки на берег,
Та не відзивались.

На їх вигляд, що приплили,
Зара побіліла,
Мов мертва, на руки Прісці,
Впала вже зомліла.

VIII.

Вже для Ігоря зближалась
Остання заплата,
До стовпа прив'язаний був,
Та ждав вже на ката.

Ждав спокійно на смерть свою,
Її не страхався!
Чи ж він раз у вічі смерти
Глумливо сміявся?!

Ждав давно вже тої смерти,
Бо хотів спочати,
І ніколи, щоб на світ цей,
Більше не вертати.

Коли є, як кажуть пекло —
Пекла не жахався!
Більше він людей на світі,
Від чортів страхався.

І не кається перед смертю
Бо їй не боявся,
Він йще нині в катів крові,
Радо би скупався.

Бо чого ж на цьому світі
Жалувати має?..
Пригадав — нараз він Зару,
Що його чекає...

Пригадував собі Волгу —
Зарочку кохану..
І літа йще молодії,
Та стареньку маму...

Мама, часто не доспала,
Сина пильнувала,
Щоб колись вона на старість,
Якусь поміч мала.

„Мамо! Ті у твого сина
Душу зруйнували!
У душу цю молодечу,
Трутини наляляли...

Там... знов Зара.. Та одна лиш
Мене розуміла,
Щоб лише я був щасливий,
Так вона хотіла...”

Посумнів він, від думок цих,
Так вона кохає...
Зарочка в ночі не спить там,
Ігоря чекає...

Бачив ті немов дві сльози
Що з очей їй пилили,
Він почув, що сльози тії,
В нім душу палили.

Був безсильний, бо що ж може
Вже тепер зробити?..
Так хотів би, хоч лише день
З Зарочкою жити.

В той час, хай на кусники би
Ігоря рубали,
Щоб лиш день, зі Зарочкою,
Жити йому дали.

Ігор у покоренні вже
До Бога звернувся.
„Прости Боже, як йще можеш!“
Тихенько молився.

„Твоя вірна — у розпуці
На мене чекає...
Твоя вірна — святий Боже,
Ігоря кохає...”

І зібрав свої всі сили
Щоб зірвать ті шнури;
Лиш не тріснули, а гірше,
Руки йще тиснули.

Вже хотів чим скорше вмерти,
Та про все забути,
І в своїй душі сліз Зари,
Більше не почути.

Аллах! Аллах! Крик рознісся.
Що це може бути?
Аллах! Аллах! Щораз лучче,
Через мури чути.

Бісурман бий! Ламай двері!
Крик грізний понісся.
За хвилину, двері трісли,
Лиш лоскіт рознісся!

До стовпа, до Ігоря там
Козаки припали,
І в один мент, кинджалами,
Шнури розрубали.

Ігор з місця і не рушивсь,
Він не знав, що сталось,

Запімнув що в його грудях,
Серце живе билось.

Думати часу не мав він
Що з ним тут ся стало;
Бо його кількох людей вже,
У руках тримало.

Зупинилися за містом,
До човна втікали,
Хто дорогу засланяв їм,
Впоперек рубали.

Човен був уже готовий,
Скоро в нього всіли,
Та немов стріла, в човні тім
По хвилях летіли.

Музулмани у слід плили
Щоби їх дігнати,
І на цих що утікали,
Почали стріляти.

Кулі в хвилях лиш сичали,
Ті в човнах втікали,
Що хвилини, їх все далше,
Козаки лишали.

Ігор мов тепер зі сну тут
В човні пробудився,

На своїх товаришів він,
Дивно щось дивився.

„Як це сталось? Звідкіля ви
Нині там з'явилися?
Та що більше — яким чудом
До мене добились?..“

„Чи ж не бачиш Отамане
Що ми музулмани?
І їх нині Магомет сам
Опікувавсь нами.

Не було що думать дуже,
В Музулман убрались,
Їх підступом ми змилили,
До тебе дібрались.

Ах, погано козакови
Музулманом бути!
Якийсь аллах межи ними,
В кождім кроці чути.

Та як аллах, хай вам буде —
І ми так кричали;
Кинджалами, де попало,
Музулман рубали!“

Довго козаки в човні тім
Жваво розмовляли,

З бісурманів, що дурні є,
Голосно сміялись.

Ігор думав лиш про Зару
Що його чекає..
Тішився, що йще живим він,
До ньої вергає.

Причалили до острова,
З човна висідали,
Та як завсігда весело,
Козаки співали.

Ігор висів — розглянувся —
З ними попрощався,
І до Зарочки своєї,
Скоренько спішався.

Не застав її в кімнаті —
Де могла би бути?..
Та невжеж, над Волгою десь
Могла би заснути?..

Ігор кликнув в тій хвилині
Пріську, жінку Вані.
„Слухай Прісько — де тепер є
Зара, твоя пані?“

Сумно глянула на нього,
Очі заслонила,

Плачучи, до Ігоря так,
Пріська говорила.

„Я три дні вже, і три ночі
За нею шукала,
Та де дінулась не знаю.
Панна мов пропала“.

Ігор на слова поблід ті,
Сумно подився —
І нічо не відзивався,
Назад повернувся.

В другім дні вже, скорим ранком,
Козаки пращали
Любу Волгу, на завсігда,
Остров покидали.

На правий бік в човнах плили,
Над берегом встали.
„Волга, Волга, мати рідная“
Козаки співали.

Коні вже на поготівлі
Тут на них чекали,
Затопивши свої човна,
На коней сідали.

Сонця першії проміння
У хвилях купались;
Отаман із козаками,
З Волгою пращались.

IX.

Рік вже добігав як Ігор
З Волгою пращався,
Майже рік, як з козаками
У Січ він дістався.

Пильно виповняв прикази
Що йому давали,
Ігоря зате у Січі,
Всі там шанували.

Хто є Ігор? Часто в Січі
Всі застановлялись...
Де пізнав життя війни так,
Дуже дивувались.

Не любив нічо про себе
Ігор говорити,
Не любив, вина, ні меду
З козаками пити.

Над Дніпром, любив самотний
По степах блукатись,

І в безкраї, ген далеко —
В ці степи вдивлялись.

Степ широкий — мов би море —
Трави хвилювали,
Та ці хвилі, все від нього,
Дальше відпливали.

Часто там йому ввижалась,
Що в цих хвилях плила
Його Зарочка кохана...
Чи ж Зара йще жила?..

Там вона його чекала,
Довго виглядала...
Де з острова дінулася,
Тільки Волга знала.

Чом в той час, мене від ката,
Йще живим звільнили?
Чом в той час, мене скоріше,
При стовпі не вбили?!"

Так самітний він блукався,
Все сумний вертався,
Мало хто у Січі бачив,
Щоб Ігор сміявся.

В Січі всі його любили,
Хоч хто він не знали;

Сам не говорив про себе,
А ті не питали.

В старшині здобув довіря,
Так що справу дали
Ігореві. В цій же справі,
У Москву послали.

Справа була небезпечна,
Труду вимагала,
І ця роля Ігореві
У Січі припала.

З цього видко, що його там
В Січі всі цінили;
Козаки, і старшина вся
Ігоря любили.

Тиждень як у Москві Ігор
Вже перебуває,
І гетьманські він прикази,
Належно сповняє.

Мусів добре уважати,
Пляни щоб дістати,
Та гетьману, чим скоріше,
В руки їх віддати.

Знав вже Ігор де ходиш,
Що має робити,
Щоби царським посіпакам,
Чуйність їх змилити.

X.

„Ах, мій Ігоре... я Богу
Вірність присягала,
Що обов'язки до смерти
Тут буду сповняла

Я за Тебе, мій коханий
Богу посвятилась,
Ігоре, — я тут за Тебе
До Нього молилась.

Думала, що Ти не жиєш?
Що Тебе убили?..
В той час, як ті злиті кровю,
Козаки приплили.

Я пішла у монастир тут,
Богу посвятилась,
І що дня любий за Тебе,
До Нього молилась.

Як можу ламати нині
Те, що присягала?

Нині, я Святії Тайни,
Любий принимала.

В Січ вертайся, бо дзвінок вже
Скоро буде чути,
У монастирі зі звуком,
Мушу конче бути.

Я за Тебе, буду Бога
Щоденно просити,
Я за Твою Україну
Буду тут молитись..“

Ігор лиш на свою Зару
Як святу дивився —
Мав вражіння, що це ангел
Перед ним з'явився.

Був би слухав, щоб до смерти
Зара говорила,
Та щоб смерть, до них ніколи
Тут не приходила.

Як же чувся він шасливим
Що є коло ньої..
Він стоїть при ній близенько —
Коло Зари своєї.

В її очі подивився —
Сльози в них блищали...

І знова йому ті сльози,
Мов в душу упали.

Звук дзвінка нараз почули —
Хвилю йще стояли;
Стоячи ввічі дивились,
Та сумні мовчали.

Звук дзвінка — у Ігоря
В мозок мов вдирався,
Тихий звук цей, як страшний гук,
В нім аж розлягався.

„О, прашай, прашай коханий!“
Лиш почув тихенько.
Крок за кроком, в монастир вже,
Відійшла легенько.

Вчора Ігор в Січ вернувся
Та поручення сповнив.
З гетьманом йще, довший час він,
Потихенько говорив.

По розмові, йому гетьман
Лиш долоню устиснув,
А гетьманську тую ласку,
Ігор у душі відчув.